

دانشگاه آزاد اسلامی

واحد مرودشت

دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی

پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد

رشته علوم تربیتی گرایش برنامه ریزی درسی

عنوان:

بررسی میزان توجه به حجاب و عفاف در برنامه درسی ادبیات فارسی

دوره راهنمایی تحصیلی ایران

استاد راهنما:

دکتر عباس قلتاش

استاد مشاور:

دکتر مسلم صالحی

نگارش:

مینا اسلامی

بهار ۱۳۹۰

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

صورتجلسه دفاع از پایان نامه کارشناسی ارشد (M.A)

نام و نام خانوادگی دانشجو: مینا اسلامی در تاریخ ۱۳۹۰/۲/۱۵ رشته: برنامه ریزی درسی

از پایان نامه خود با عنوان «بررسی میزان توجه به حجاب و عفاف در برنامه درسی ادبیات فارسی دوره

راهنمایی تحصیلی ایران» با درجه () و نمره () دفاع نموده است.

امضاء اعضای هیات داوری	سمت	نام و نام خانوادگی اعضای هیات داوری
	استاد راهنما	۱ - دکتر عباس قلتاش
	استاد مشاور	۲ - دکتر مسلم صالحی
	استاد داور	۳ - دکتر پروین غیائی
	استاد داور	۴ - دکتر ویدا فلاحی

مدیر/ معاونت پژوهشی

مراتب فوق مورد تایید است .

مهر و امضاء

دانشگاه آزاد اسلامی

واحد مرودشت

دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی

پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد

رشته علوم تربیتی گرایش برنامه ریزی درسی

عنوان:

بررسی میزان توجه به حجاب و عفاف در برنامه درسی ادبیات فارسی

دوره راهنمایی تحصیلی ایران

استاد راهنما:

دکتر عباس قلتاش

استاد مشاور:

دکتر مسلم صالحی

نگارش:

مینا اسلامی

بهار ۱۳۹۰

ز شبیم لاله ها را آبروداد

به نام آن که گل را رنگ و بو داد

اساتیدارجمند و معزز:

جناب آقای دکتر عباس قلتاش و جناب آقای دکتر مسلم صالحی

لازمه ی معلّمی، پویایی فکر، خلاقیت ذهنی، انگیزه ی غنی، تلاش پربرت، صداقت و شجاعت، مهر و محبت، منطق و استواری، نشاط درون، چهره گشاده و برخورداری از احساس رضایت‌مندی شغلی و امیدواری و مطلوب اندیشی است که به حق این صفات و ویژگی ها همه در وجود شما اساتید فرهیخته جمع آمده است که از این جهت خدای متعال رابه خاطر داشتن بزرگ مردمانی این چنین، شاکرم و برخورد می بالم که افتخار شاگردی درس شما را داشته ام.

بدین وسیله برخورد فرض می دانم اکنون که این پژوهش و تحقیق به پایان رسیده، به منظور راهنمایی ها و زحمات بی شائبه ای که در جهت این نوشته متقبل شدید، صمیمانه سپاسگزاری نموده و از خداوند متعال روزهایی روشن تراز گذشته برایتان آرزو نمایم.

هم چنین وظیفه خود می دانم از خانواده که در این مدت با سعه ی صدر سبب دلگرمی اینجانب را فراهم نمودند، تقدیر و تشکر نمایم.

تقدیم به :

پدر و مادرم،

همسرم

و دخترم **پرنیان**

با دل های دریایی و نگاه های آسمانی

که :

وجودشان همانند چراغی فروزان، روشنی بخش زندگی ام بوده اند.

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱.....	چکیده.....
	۱- فصل اول - طرح تحقیق
۲.....	۱-۱- مقدمه.....
۴.....	۲-۱- بیان مسأله.....
۷.....	۳-۱- اهمیت و ضرورت تحقیق.....
۱۰.....	۴-۱- اهداف تحقیق.....
۱۱.....	۵-۱- سوالات تحقیق.....
۱۲.....	۶-۱- تعریف مفهومی و عملیاتی واژه های تحقیق.....
۱۲.....	۱-۶-۱- برنامه درسی.....
۱۲.....	۱-۶-۲- محتوا.....
۱۳.....	۱-۶-۳- تحلیل محتوا.....
۱۴.....	۱-۶-۴- راهنمای معلم.....
۱۴.....	۱-۶-۵- حجاب.....

۱۵..... ۱-۶-۶-۱ - عفاف

۲- فصل دوم - ادبیات و پیشینه تحقیق

۱۷..... ۱-۲-۱ - مقدمه

۱۷..... ۲-۲-۲ - مبانی نظری

۱۸..... ۱-۲-۲ - نوجوانی

۱۸..... ۲-۲-۲ - ویژگی های رشد در دوره نوجوانی

۲۴..... ۳-۲-۲ - تاریخچه حجاب

۲۴..... ۴-۲-۲ - حجاب زن در تمدن های اولیه

۲۶..... ۵-۲-۲ - حجاب زن در دوران باستان

۲۶..... ۶-۲-۲ - ایران باستان

۳۰..... ۷-۲-۲ - دوره مادها

۳۱..... ۸-۲-۲ - دوره اشکانی

۳۲..... ۹-۲-۲ - عهد ساسانی

۳۴..... ۱۰-۲-۲ - حجاب در آئین های غیر ابراهیمی

۳۴..... ۱-۱۰-۲ - کنفوسیوس

- ۲- ۱۰-۲ آئین برهمایی..... ۳۴
- ۲- ۱۱- حجاب در ادیان الهی..... ۳۵
- ۲- ۱۱-۱ آئین زرتشت..... ۳۵
- ۲- ۱۱-۲ حجاب در آئین یهود..... ۳۶
- ۲- ۱۱-۳ آئین مسیحیت و نصرانیت..... ۳۸
- ۲- ۱۲- مباحث مربوط به عفاف..... ۴۱
- ۲- ۱۳- عفاف..... ۴۱
- ۲- ۱۴- مفهوم عفاف..... ۴۱
- ۲- ۱۴- ۱- معنای عرفی عفاف در زبان فارسی..... ۴۴
- ۲- ۱۴- ۲- ویژگی های عفاف..... ۴۵
- ۲- ۱۵- دامنه عفاف..... ۵۰
- ۲- ۱۵- ۱- عفاف در تفکر و تعقل..... ۵۰
- ۲- ۱۵- ۲- عفاف در نگاه..... ۵۱
- ۲- ۱۵- ۳- عفاف در معاشرت..... ۵۵
- ۲- ۱۵- ۴- عفاف در زینت..... ۵۷

- ۲-۱۵-۵- عفاف در گفتار..... ۶۰
- ۲-۱۵-۶- عفاف در پوشش..... ۶۰
- ۲- ۱۶- مقوله های عفاف..... ۶۳
- ۲- ۱۷- ضرورت بحث عفاف در جوامع انسانی..... ۶۵
- ۲- ۱۷- ۱- رابطه حجاب و عفاف..... ۶۶
- ۲- ۱۷- ۲- تأثیر حجاب و عفاف بر یکدیگر..... ۶۹
- ۲- ۱۷- ۳- زمینه های جدایی عفاف و حجاب..... ۷۰
- ۲- ۱۸- حجاب..... ۷۲
- ۲- ۱۸- ۱- تعریف حجاب..... ۷۲
- ۲- ۱۸- ۲- حجاب و قانونمندی روابط زن و مرد در قرآن..... ۷۵
- ۲- ۱۸- ۳- کیفیت پوشش در قرآن..... ۷۶
- ۲- ۱۸- ۴- حجاب و چرایی آن..... ۸۲
- ۲- ۱۸- ۵- آثار و فوائد حجاب در ابعاد مختلف..... ۸۲
- ۲- ۱۸- ۶- حجاب در سیره حضرت زهرا(س)..... ۹۱

- ۲- ۱۹ - تحقیقات و پژوهش های پیشین (پیشینه نظری و پژوهشی) ۹۶
- ۲- ۱۹- ۱- پیشینه داخلی ۹۶
- ۲- ۱۹- ۲- پیشینه خارجی ۱۰۲
- ۲- ۱۹- ۳- جمع بندی تحقیقات صورت گرفته و نتیجه گیری ۱۰۴
- ۲- ۲۰- برنامه درسی پیشنهادی حجاب و عفاف ۱۰۴
- ۲- ۲۲- ارائه طرح پیشنهادی برنامه درسی حجاب و عفاف ۱۰۷
- ۲- ۲۲- ۱- بعد شناختی حجاب و عفاف ۱۰۷
- ۲- ۲۲- ۱- ۱- اهداف پیشنهادی بعد شناختی حجاب و عفاف ۱۰۷
- ۲- ۲۳- ۱- بعد مهارتی حجاب و عفاف ۱۰۸
- ۲- ۲۳- ۱- ۱- اهداف پیشنهادی بعد مهارتی حجاب و عفاف ۱۰۸
- ۲- ۲۴- ۱- بعد نگرشی حجاب و عفاف ۱۰۹
- ۲- ۲۴- ۱- ۱- اهداف پیشنهادی بعد نگرشی حجاب و عفاف ۱۱۰
- ۲- ۲۵- محتوای متناسب با حجاب و عفاف ۱۱۰
- ۲- ۲۶- روش ها و راهبردهای پیشنهادی تدریس برای حجاب و عفاف ۱۱۲
- ۲- ۲۷- روش های پیشنهادی مناسب با ارزشیابی حجاب و عفاف ۱۱۳

۳- فصل سوم - روش شناسی پژوهش

۱-۳- مقدمه ۱۱۴

۲-۳- روش تحقیق ۱۱۴

۳-۳- جامعه و نمونه آماری پژوهش ۱۱۸

۴-۳- ابزار گردآوری اطلاعات ۱۱۸

۵-۳- روایی و پایایی ابزارها ۱۱۹

۶-۳- روش تحلیل داده ها ۱۱۹

۴- فصل چهارم - تجزیه و تحلیل یافته ها

۱-۴- مقدمه ۱۲۱

سؤال ۱-۱: بررسی میزان توجه به مقوله ی حجاب فردی ۱۲۱

سؤال ۱-۲: بررسی میزان توجه به مقوله ی حجاب اجتماعی ۱۲۴

سؤال ۲-۱: بررسی میزان توجه به مقوله ی عفاف در ذهن ۱۲۷

سؤال ۲-۲: بررسی میزان توجه به مقوله ی عفاف در نگاه ۱۳۰

سؤال ۲-۳: بررسی میزان توجه به مقوله ی عفاف در گفتار ۱۳۳

سؤال ۲-۴: بررسی میزان توجه به مقوله ی عفاف در زینت ۱۳۶

سؤال ۲-۵: بررسی میزان توجه به مقوله ی عفاف در پوشش ۱۳۹

سؤال ۲-۶: بررسی میزان توجه به مقوله ی عفاف در تعاملات رفتاری ۱۴۳

۵- فصل پنجم - نتیجه گیری و پیشنهادها

۱-۵- مقدمه ۱۴۷

۲-۵- خلاصه تحقیق ۱۴۷

۳-۵- نتیجه گیری ۱۴۸

۴-۵- جمع بندی و بحث ۱۶۱

۵-۵- محدودیت های پژوهش ۱۶۲

۶-۵- پیشنهادهای پژوهش ۱۶۲

۱-۶-۵- پیشنهادهای کاربردی و اجرایی ۱۶۲

۲-۶-۵- پیشنهادهای پژوهشی ۱۶۳

منابع و مأخذ

۱۶۴.....منابع فارسی

۱۷۱.....منابع لاتین

۱۷۲.....پیوست ها

۱۸۰.....چکیده به زبان انگلیسی

فهرست جداول

صفحه	عنوان
۱۲۲.....	جدول ۴-۱: توزیع میزان توجه به مقوله ی حجاب فردی
۱۲۵.....	جدول ۴-۲: توزیع میزان توجه به مقوله ی حجاب اجتماعی
۱۲۸.....	جدول ۴-۳: توزیع میزان توجه به مقوله عفاف در ذهن
۱۳۱.....	جدول ۴-۴: توزیع میزان توجه به مقوله ی عفاف در نگاه
۱۳۴.....	جدول ۴-۵: توزیع میزان توجه به مقوله ی عفاف در گفتار
۱۳۷.....	جدول ۴-۶: توزیع میزان توجه به مقوله ی عفاف در زینت
۱۴۱.....	جدول ۴-۷: توزیع میزان توجه به مقوله ی عفاف در پوشش
۱۴۴.....	جدول ۴-۸: توزیع میزان توجه به مقوله ی عفاف در تعاملات رفتاری

فهرست نمودار

صفحه	عنوان
۱۲۳.....	نمودار ۴-۱: توزیع میزان توجه به مقوله ی حجاب فردی
۱۲۶.....	نمودار ۴-۲: توزیع میزان توجه به مقوله ی حجاب اجتماعی
۱۲۹.....	نمودار ۴-۳: توزیع میزان توجه به مقوله عفاف در ذهن
۱۳۲.....	نمودار ۴-۴: توزیع میزان توجه به مقوله ی عفاف در نگاه
۱۳۵.....	نمودار ۴-۵: توزیع میزان توجه به مقوله ی عفاف در گفتار
۱۳۸.....	نمودار ۴-۶: توزیع میزان توجه به مقوله ی عفاف در زینت
۱۴۲.....	نمودار ۴-۷: توزیع میزان توجه به مقوله ی عفاف در پوشش
۱۴۵.....	نمودار ۴-۸: توزیع میزان توجه به مقوله ی عفاف در تعاملات رفتاری

چکیده

این پژوهش با هدف بررسی میزان توجه به مؤلفه های حجاب و عفاف در برنامه درسی ادبیات فارسی دوره راهنمایی تحصیلی کشور ایران انجام گرفته است. در این پژوهش از روش توصیفی جهت مشخص نمودن مؤلفه های حجاب و عفاف و از روش تحلیل محتوا به منظور بررسی و تحلیل برنامه درسی ادبیات فارسی دوره راهنمایی تحصیلی استفاده شده است. جامعه آماری پژوهش در بخش تحلیل محتوا برنامه درسی ادبیات فارسی دوره راهنمایی تحصیلی کشور بوده است. ابزار جمع آوری اطلاعات سیاهه تحلیل اهداف، سیاهه تحلیل محتوای کتب درسی، سیاهه تحلیل محتوای کتب راهنمای معلم بود که پس از مطالعه مبانی نظری و علمی، طرح پیشنهادی تهیه و تدوین شد و روایی آن توسط متخصصان علوم تربیتی و کارشناسان ذیربط تعیین گردید. واحد تحلیل جملات مندرج در متن کتب درسی، متن اهداف، متن کتب راهنمای معلم بوده است. در بخش تحلیل محتوا مهم ترین یافته ها بیانگر آن است که در مجموع در برنامه درسی ادبیات فارسی دوره راهنمایی تحصیلی به میزان $2/41$ درصد به حجاب فردی، به میزان $1/82$ درصد به حجاب اجتماعی، به میزان $1/17$ درصد به عفاف در ذهن، به میزان $1/25$ درصد به عفاف در نگاه، به میزان $1/04$ درصد به عفاف در گفتار، به میزان $1/5$ درصد به عفاف در زینت، به میزان $1/97$ درصد به عفاف در پوشش، به میزان $4/73$ درصد به عفاف در تعاملات رفتاری توجه شده است. یافته های به دست آمده از پژوهش بیانگر عدم توجه لازم و مطلوب به این مؤلفه ها می باشد.

واژگان کلیدی: حجاب - عفاف - برنامه درسی - دوره راهنمایی

فصل اول: طرح تحقیق

۱ -- مقدمه

زیورراستین زن شخصیت اوست، صفای اوست، سنگ و فلز زیور حقیقی نیست، زیور حقیقی در صفای دل و زیبا ساختن روح است، نه در بار کردن تن از سنگ ها و فلزات (گانندی).

از زمانی که آدم و حوا با خوردن میوه ممنوعه پوشش خود را از دست دادند، به عربانی خود آگاه شده و خجالت زده به دنبال یافتن پوششی برای پوشاندن خود می گشتند تا امروز که انسان ها هرچه بیشتر در پی نشان دادن بدن و اندام خود هستند و در این راه از هیچ تلاش و کوششی روی گردان نیستند قرن های متمادی می گذرد. با این وجود، پوشش در هر دوره ای از تاریخ بشر اشکال متنوعی به خود گرفته است. برای این مبنا، پوشش زمانی تنها وسیله ای برای رهایی انسان از گرما و سرما به حساب می آمد و انسان ها ی اولیه تنها در پی پوششی بودند که بتواند از این عارضه طبیعی (گرما و سرما) مصون بمانند. اما به مرور زمان و بارشده و گسترش دانش بشری و تکنولوژی پوشش نیز دستخوش تغییرات بسیار شد (اکبری، ۱۳۸۸، ص. ۵).

تغییر گسترده لباس در ایران نیز بسیار مشهود است. البته لباس ایرانی در طول تاریخ همواره لباس پوشیده زیبا و فاخر بوده است و با توجه به جایگاه محل زندگی جغرافیایی افراد و غیره مدل های متنوعی

رادربر می گرفته است. لباس های ایرانیان به قدری فاخر و زیبا بوده است که از آن ها به عنوان هدایایی گران بها برای اهدایی به پادشاهان دیگر ممالک استفاده می شده است. تنوع در رنگ و مدل، مشخصه بارز البسه ایرانی به شمار می رفته و ایرانیان با توجه به موقعیت افراد پوشش های گوناگونی را برای آن ها در نظر می گرفتند. پوشش زنان نیز از این امر مستثنی نبوده است. لباس های زنان اشراف و پادشاهان لباس های گران قیمت پوشیده، همراه با حجابی برای سر بوده است. اما زنان طبقات پائین لباس های ارزان قیمت بدون حجاب داشته اند (ضیاء پور، ۱۳۸۵).

با ورود اسلام به ایران در طرح و تزئینات پوشش ایرانیان از هنر اسلامی تا حدی استفاده شد، در تمام دوران بعد از اسلام وبا وجود تمام حکومت هایی که بعد از اسلام در ایران حاکم شدند، پوشش زنان و مردان ایرانی همواره پوشش های زیبا، جذاب و سرشار از رنگ و زیبایی بوده است. این پوشش ها که در هر دوره وبا توجه به نوع محل زندگی و آب و هوا رنگ و ظاهری متنوع می یافت همه از یک فرمول پیروی می کردند و آن هم پوشش کامل بدن زنان و مردان بود که در هر دوره تاریخی با توجه به موقعیت آن دوره چیزهایی به آن افزوده یا از آن کاسته می شد. اما همواره پوشش ایرانی پوشش اصیل و ناب بوده است. آغاز سلطنت پهلوی در ایران منجر به تغییرات شگرفی در آداب و رسوم ایرانیان بود که بارزترین آن مسأله کشف حجاب توسط رضاخان پهلوی در سال ۱۳۱۷ هجری شمسی بود. از این پس پوشش ایرانیان تبدیل به پوشش وارداتی گشت که سنخیتی با تنوع قومی و منطقه ای کشور نداشت. پوشاک ایرانی به کناری نهاده شد و لباس غربیان وارد ایران شد. این تشبه جستن به رفتار و کردار غربیان تا زمان پیروزی انقلاب اسلامی ادامه یافت. از این دوران به بعد پوشش زنان و مردان بر طبق خواست دولتمردان دچار تغییراتی شد و اکثریت قریب به اتفاق زنان، قانون مجلس شورای اسلامی مبنی بر رعایت حجاب و پوشش در معابر عمومی را پذیرفتند (قائمی، ۱۳۸۹).

در این میان عدم پرداخت جدی متفکران به این موضوع و فقدان فرهنگ سازی جدی و مداوم و نیز برخورد های سلیقه ای با آن و بدتر از همه بی پاسخ گذاردن پرسش های بی پایان نسل جدید درباره پوشش و حجاب باعث شده است موضوع حجاب در جامعه ایران به مسأله ای جنجال آفرین تبدیل شود (رهبر، ۱۳۸۶).

پوشش و عفاف از آن جهت که یک امر فطری است و برای حیات اجتماعی انسان ضرورت دارد، در ادیان و مذاهب الهی دارای جایگاه خاصی است. تمام ادیان آسمانی، حجاب و پوشش را بر زن واجب و لازم شمرده اند و جامعه بشری را به سوی آن فراخوانده اند؛ زیرا حیا و لزوم پوشش به طور طبیعی در نهاد زنان به ودیعت نهاده شده و احکام و دستورهای ادیان الهی هماهنگ و همسو با فطرت انسانی تشریح شده است. می توان گفت یکی از ارزش های والای انسانی و اسلامی که سرچشمه ارزش های دیگر، و موجب آثار درخشان معنوی است، خوی عفت می باشد که می توان آن را یکی از پایه های اخلاق و صفت کلیدی برای عقب زدن رذایل و سوق دهنده به سوی تکامل و درجات عالی و کمالات متعالی دانست. از یک طرف ضرورت و اهمیت این مقوله در زندگی بشر و از طرف دیگر که نیمی از جمعیت کشور را زنان و دختران تشکیل می دهند، بررسی این موضوع در برنامه درسی بیشتر از گذشته احساس می شود.

۱-۲- بیان مسأله

عفاف و پاکدامنی یکی از بارزترین نشانه های حیات و سلامت جامعه اسلامی است. حجاب اسلامی نیز یکی از مهمترین وجوه تمایز آشکار میان جوامع اسلامی و غیراسلامی به شمار می رود. در پرتو رعایت حجاب و ملزم بودن به عفاف است که شخصیت انسانی زن حفظ شده و زمینه برای رشد و تکامل زن و مرد در عرصه های مختلف فراهم می شود. در پرتو حجاب است که پیوندها و علائق خانوادگی استحکام و تداوم یافته، امنیت و آرامش روانی به وجود می آید و حضور سالم و کارآمد زنان که تشکیل دهنده بخش